

PLETERŠNIKOVA DOMAČIJA V PIŠECAH

19.10. 2021

**LJUDSKA UNIVERZA KRŠKO
UNIVERZA ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE
SPOZNAVANJE KRAJEV VIII.**

ŠTUDIJSKO LETO 2021/2022

Slike in tekst: Slavko Pirc

Po dveh letih planiranja smo letos končno uspeli priti do Pišec. Zdenka je organizirala vodiče, pa tudi vreme je naročila ravno pravšnje: lepo sončno in ravno prav toplo. Ker leži vasica na južnih pobočjih Orlice, je bilo še toliko topleje.

Zanimivost vasice je, da je to kraj z največ sonca v Sloveniji. Zato tudi pomlad tu nastopi prej, kot drugje. Seveda z izjemo Primorske.

Pišece so majhna vasica z vsega dobrih 350 prebivalci. Kljub majhnosti pa je v njej in okolici toliko zanimivosti, da jih tudi v večjih krajih ne najdemo. Tu se je rodil, nekaj časa živel in tudi umrl veliki jezikoslovec Maks Pleteršnik, poznan predvsem po njegovem slovensko nemškem slovarju, ki je nastajal kar 12 let.

Vendar pa Pleteršnik ni bil samo jezikoslovec. Pisal je tudi zgodovinske članke, članke o vzgoji, poskusil pa se je tudi v literaturi. Pa več o Pleteršniku še kasneje.

V Pišecah je tudi izredno zanimiv grad, v katerem je dolgo časa prebivala zanimiva rodbina Moškonov. Ob cerkvi sv. Mihaela stoji župnišče ter župnijski mlin. V vasi je kovaški muzej, Pleteršnikov grob, Moškonova grobnica, spomenik talcem in padlim v 2. sv. vojni. V bližnji Pavlovi vasi pa je vsako jesen zelo zanimiva razstava buč. Ampak to sploh še niso vse zanimivosti te vasi.

Že ko se na parkirišču ozremo okoli, nam takoj padejo v oči zanimive zgradbe. Žal tu še nimamo vodiča, da bi nam o njih povedal kaj več.

Takoj zraven parkirišča stoji župnijski mlin. Mlinsko kolo poganja voda iz potočka Gabernica. Potoček nikoli ne presahne in ima stalno temperaturo 12 st. C. Danes vodo iz tega potočka uporabljajo za vodovod.

Ker voda v potočku nikoli ne presahne, se je v starih časih mlin vedno vrtel. Zato so takrat nosili žito v sušnih časih tudi iz zelo oddaljenih tudi hrvaških krajev, kjer so se mlini zaradi suše ustavljali.

Zraven pravega mlina je še maketa. Na maketi je mlinsko kolo na levi strani, pri pravem mlinu pa na desni strani zgradbe.

Cerkev in župnišče sta povsem skupaj, tako da je videti, kot bi se zvonik dvigal iz sredine zgradbe.

Cerkve, zgrajene konec 18. stoletja, si tokrat nismo ogledali.

Pot smo nadaljevali po severnem robu vasi proti Pleteršnikovi domačiji.

Na manjšem trgu smo se postavili za „eno gasilsko“. Ozadje je slikovito in že samo nakazuje interesantnost Pišec.

Na tem trgu je tudi ta nadvse zanimiva klopca, na kateri sem ovekovečil Silvo.

Na stavbi, pred katero smo se fotografirali, so tudi tale vrata. Upam, da bodo preživela morebitno obnovo.

Pred Pleteršnikovo domačijo nas je pozdravil Maks Pleteršnik na spominskem obeležju, postavljenem ob 100-letnici izida njegovega slovensko-nemškega slovarja. To je bil prvi slovenski slovar, postavljen na znanstveni osnovi.

Nasproti spominskega obeležja stoji Marijina kapelica, postavljena še za časa Maksovih staršev. Družina s štirim otroki je bila zelo pobožna, zato kapelica na njihovem posestvu ne preseneča.

Ob hiši stojita tudi dva čebelnjaka kot nadaljevanje čebelarske tradicije, ki jo je začel že Maksov oče Franc, učitelj na privatni Moškonovi šoli. Starejši čebelnjak izvira iz Brestanice in je bil domačiji doniran. Drugega so zgradili tudi s sredstvi EU sklada za regionalni razvoj v okviru projekta Čebelarski mozaik, kjer sodelujejo šole in druge organizacije iz občin Krško, Kostanjevica in Brežice.

Ob našem obisku se je čebelar ravno pripravljal za zaplinitve panjev z oksalno kislino, s katero ekološko uničujejo zajedalce čebel, varozo. Ta se je pred dobrimi 10 leti k nam razširila iz Amerike.

O tem hudem problemu vseh slovenskih čebelarjev nam je nekaj besed povedal gospod Jože Žmavc iz Bojsnega. Na spodnji sliki so prikazane s čebel odpadle zajedalske uši varoze.

Pleteršnikovo delo, čas v katerem je živel in deloval, pa tudi njegovo družino nam je predstavil upokojeni ravnatelj Osnovne šole Maksa Pleteršnika Pišece, eden od treh najbolj zaslužnih za ohranitev in vzdrževanje Pleteršnikove domačije. Skupaj z ženo Mileno, ki deluje na področju lokalne kulinarike, se trudita pri ohranjanju vsega, kar Pišece postavlja na posebno mesto, ne samo v domači občini Brežice, pač pa tudi širše.

Prve zanimivosti, tako o nastajanju Pleteršnikovega muzeja, kot o samem Pleteršniku nam je gospod Dušič podal pod stoletno lipo, pod katero se je nekoč hladil tudi Pleteršnik, kadar je bil doma na počitnicah. Od tu se je tudi razgledoval po svojih vinogradih, kajti doma so imeli tudi veliko vinsko klet.

Za nekdanje čase velika Pleteršnikova hiša ima danes dva vhoda. V zahodnem delu hiše domuje muzej. V vzhodnem delu domuje sorodnica, potomka tete Maksa Pleteršnika, ki je na to hišo tako navezana, da je trenutno še ne more prepustiti muzeju.

Ob domačiji je postavljen, kot se za slovensko kmetijo že kar pričakuje tudi kozolec. Bil je že dvakrat obnovljen, a že spet kliče po popravilih.

MAKS PLETERŠNIK

Rojen 3. decembra 1840 v Pišecah, po študiju klasični filolog in slavist, gimnazijski profesor v Mariboru, Celju, Gorici, Trstu in Ljubljani, soustanovitelj Slovenske matice (1864) in Slovenskega pisateljskega društva (1872), dopisni član Jugoslovanske akademije v Zagrebu (1899) in član znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani. Umrl 13. septembra 1923 v Pišecah.

V letih od 1883 do 1895 je uredil in objavil Slovensko-nemški slovar, ki obsega 110.000 gesel na 2.000 straneh in pomeni enega od vrhov slovenskega jezikoslovja in enega od stebrov slovenske kulture. V Slovarje je s upoštevanjem vseh predhodnih slovarjev, najpomembnejših tiskanih in rokopisnih del in slovenskih narečij od ilirje in Resije do Bele krajine, od Istre do Prekmurja in Porokja zajel slovenski besedni zaklad od srednje 16. do konca 19. stoletja, in sicer leposlovja, publicistike in znanosti oz. posameznih strok.

Izbrano besedje ter frazevske in stalne besedne zveze je Pleteršnik natančno, izčrpan in sistematično opisal ter ovrednotil; popisal je njihove pise, govorne, saglasne in druge slovnice značilnosti, njihove zvrstne in slogovne vrednosti, pomena, njihovo prostorsko in časovno umeščenost ter včasih tudi tujejezični izvor.

Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar temelji na jasni in trdni jezikoslovni ter slovaropisni teoriji in se sto let dokazuje visoko uporaben vrednost. Na osnovi Pleteršnikovega slovarja je bil napisan prvi slovenski pravopis (1899), sto let je služil za izhodišče vsem večjezičnim slovarjem, ki so upoštevali slovenščino, uporabljajo pa ga slovenski prevajalci in pisatelji ter domači in tuji jezikoslovci.

Pomen Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja za slovenski jezik in jezikoslovje se mora primerjati s pomenom Franceta Prašerna za slovensko besedno umetnost in narodno samozavest.

Ob vstopu v muzej nas pozdravi tekst z osnovnimi informacijami o velikem Slovencu. Če malo pobrsKate po internetu, boste ugotovili, da so to res samo osnovne informacije:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Maks_Pleter%C5%A1nik

<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi435041/>

<http://www.ospisece.si/maks-pletersnik/>

<https://revija.ognjisce.si/revija-ognjisce/27-obletnica-meseca/2281-maks-pletersnik>

<https://www.pmb.si/odskrnjena-vrata-depoja/dediscina-maksa-pletersnika>

Draga sestra!

Jaz sem to jino kuala (Bazu) še
precej zdrav in le želim da bi tako
ostalo. Doma, mislim, da so zdravi.
Zdaj bo že kralu dela v vinogradih
se začelo; gostan ameriških
tut ji g. Balon obljubil, da bo že
povedal, kaj in kako se ima gati.
Papetk pa mi nič ne piše in tudi
blizu ne pride.

Za nakupovanje raznih reči
za dom je še časa dovolj; pa
mislim, najbolje je, da bi pisčjo
zdoma, kaj potrebujejo; oni
najbolje vejo kaj jim je treba.
Jaz že težko pričakujem čas,
ko se boste v Pišce preselili;

potem bom lahko brez skrbi
zavrad mame.

Kame je tukaj tako da je v jutro
negla, težje dan lepo, zvečer in
po noči pa množice. Tudi je lahko
čakamo da bi sreg zgrnil.

Priporoč mi posveti!

Jnias ta pozdravlja

Tvoj
odloščoten brat
V Ljubljani 6/3/87. Maks

Da je bil Pleteršnik zelo širok človek, se lahko razbere tudi iz njegovih pisem sestri in drugim domačim. Kljub profesorskemu delu, pisanju člankov iz različnih področij, delu na področju dramatike, je imel čas še spremljati delo na domačem posestvu in pomagati po svojih močeh.

Zanimive podrobnosti iz življenja in dela Maksa Pleteršnika, pa tudi načinu življenja v takratnih časih, nam je gospod Martin Dušič prikazal v stanovanjskih prostorih, kjer smo si ob poslušanju razlag posamezne predmete in dokumente tudi ogledali.

ake so bile v tistih časih „kopalnice“ v premožnejših hišah: vrč s toplo vodo in umivalnik na kamniti mizici.
ake „kopalnice“ sem v svojih najzgodnejših letih še lahko videl pri marsikateri hiši v soseščini.

Starinska komoda, delovna miza s predalčki in poličko na delovni površini in velika jedilna miza. To je bolj prikaz tedanjega pohištva in načina dela, kot pa prikaz dejanskega razporeda pohištva in opreme posameznih prostorov. Le tega danes ni mogoče prikazati, ker je polovica prostorov, v katerih je živela Pleterškova družina, v privatni lasti.

Oljna slika na komodi je slika Pleteršnikove matere. Izgleda, da je narejena po fotografiji, ki vsi v sosednji sobi.

Velik kamin v kotu sobe je ogreval velik prostor. Iz tega bi sklepal, da je to res bil delovni prostor, kjer se je družina zadrževala, kadar niso imeli dela zunaj.

Manjšo sobo je ogreval del krušne peči, ki se je kuril iz sosednjega prostora, najbrž kuhinje.
Tudi večji del peči je bil v sosednjem prostoru.

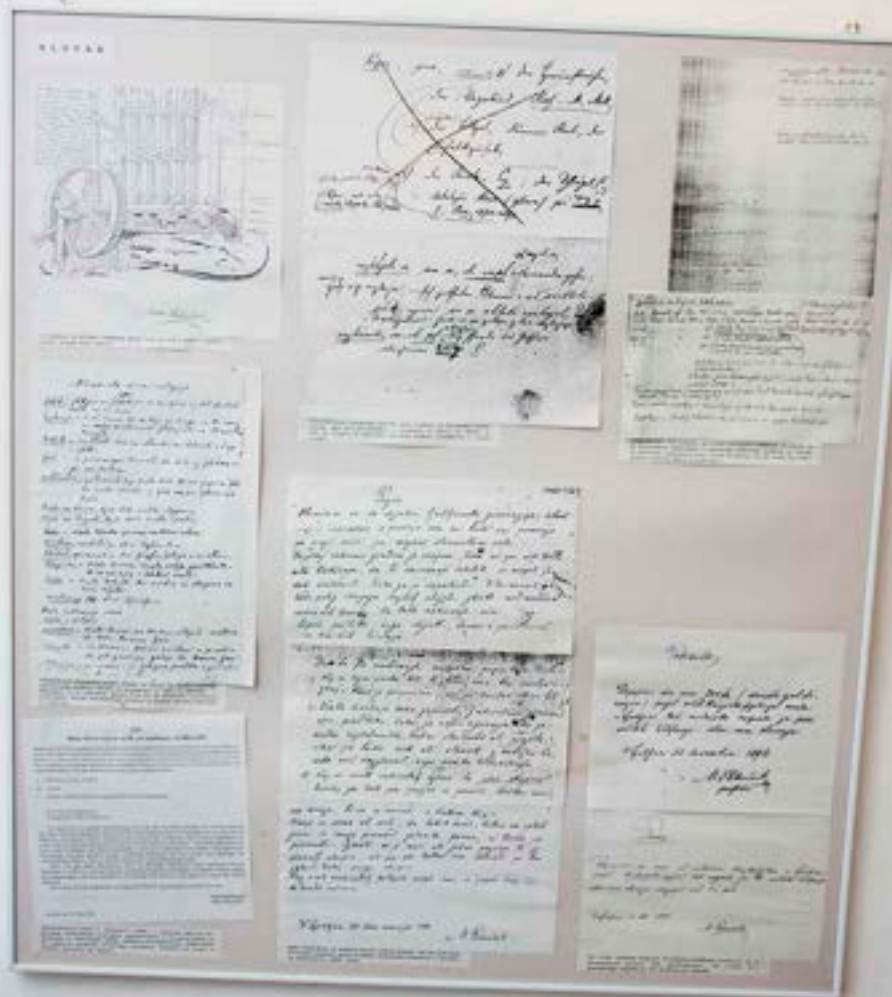
Zanimivo in nenavadno zgodbo ima tudi tale blazinjak:

Ko je ena od služkinj pri Pleteršnikovih na stara leta odhajala domov, si je kot plačilo za dolgoletno delo zaželela prav ta blazinjak. Pleteršnikovi so ji ga dali in služkinja je na njem uživala do smrti. Kasneje pa njenim potomcem ni bil všeč in končal je na skednju, kjer je propadal.

Pred nekaj leti ga je na tem skednju opazil domačin, ki je bil na delu v tujini. Družini je ponujal precej denarja zanj. Lastniki ga niso želeli prodati, temveč so mu ga podarili. Novi lastnik je dal blazinjak povsem obnoviti ter obnovljenega podaril Pleteršnikovemu muzeju.

Pleteršnik je mnogo svojih del objavljaj v reviji Dom in svet, zato sodi v tudi Pleteršnikov muzej.

Najvidnejše delo Maksa Pleteršnika je njegov Slovensko nemški slovar, ki je nastal kot nadaljevanje dela Oroslava Cafa, Frana Miklošiča, Frana Erjavca in Frana Levstika. Pri delu se je oprl na skice strojev in naprav, časopisne izrezke, zbiranjem izrazov na terenu. Prav pri slednjem se je oprl tudi na pomoč študentov, kjer je še posebej poudarjal porostovoljstvo in resnično zainteresiranost sodelujočih za tako delo.

SLOVENSKO-NEMŠKI
SLOVAR

IZDAN NA TROŠKE RAJNEGA
KNEZOŠKOFIA LJUBLJANSKEGA
ANTONA ALOJZIJA WOLFA

UREDIL
M. PLETERŠNIK.

PRVI DEL

A—O.

V LJUBLJANI.

ZALOGILO IN NA SVETLO DATALO KNEZOŠKOPSTVA
JURKALA KATHOLIKER THERAPIA

1894

Izdajo slovarja, ki je na koncu obsegal dve knjigi, je omogočila zapuščina pokojnega ljubljanskega knezoškofa Wolfa, ki je umrl leta 1863. Ta je v svoji oporoki namenil potrebna sredstva za izdajo Cigaletovega nemško slovenskega ter Pleteršnikovega slovensko nemškega slovarja.

V zapuščini Maksa Pleteršnika je tudi pismo njegovega študenta, v katerem ga prosi za pomoč v oblačilih ter pri iskanju dodatne zaposlitve. Taka pisma Pleterpnika prikazujejo tudi kot velikega človekoljuba in humanista. Obenem pa prikazujejo tedanje težke razmere za študente, ki niso imeli dovolj premožnih staršev, da bi jim omogočili plačevanje študija.

Pleteršnikova shramba za orodje

Pogled na Pišece s Pleteršnikovega dvora

Pred Pleteršnikovo kletjo

Ker so bili Pleteršnikovi tudi vinogradniki, so imeli temu primerno klet. Danes v muzeju uporabljajo ta prostor tudi za to, da v njem pogostijo svoje obiskovalce

V veliki obokani kleti še vedno ležijo Pleteršnikovi veliki hrastovi sodi, mlin za mletje grozdja in preša. V njihovih vinogradih, je enako kot v grajskih, rasla predvsem plemenita vinska trta. Glede na velikost in število sodov, je njihov letni pridelek znašal nekaj 10.000 litrov vina.

Poleg te kleti so imeli Pleteršnikovi nad vinogradi tudi zidanico, ki pa so jo uporabljali bolj za hrambo orodja. Ko pa se je Maks Pleteršnik upokojil, je v njej našel svoj mir za delo. Tu je delal, jedel in spal, od tu je ob nedeljah hodil k maši, kjer je tudi pel na koru.

MAKS PLETERŠNIK - MED TRSI NAROJEN

V samotni hišnici visoko na hribu nad pišeško vasjo je Pleteršnik s pogledom tofal selene stotine trsov in s peresom zapisal tisoče biogovesečih slovenskih besed.

Tam gori je sedel v tisti "hiši" in "apišdvo" knjige in ostal v spominu danes še priletnih prebivalcev pišeškega. Pleteršnikovih se spominjajo kot boljših ljudi, "ta niso bili sivešni ljudi". Svoj prostor - hišnik, so imeli v cerkvi, ki ga je, razen njih, imel samo še baron Moscon.

Kmečko posestvo Pleteršnikovih je po letu 1825, ko je obsegalo okoli 6 hektarov zemlje, doživljalo gospodarski razcvet. Pleteršnikov vinograd je mejil na graščinskega. V oboje so hodili pišeški delci "v tabrh" kot najeti delavci. Pleteršnikovi in graščinski vinogradi so bili posejani z boljšimi vrstami trte, skali so predvsem belo vino. Gojili so "cizling, wilvaner, burgunder, trpinar, moravac, kavčec, plavo, traminar, muškoten", kot namizno grozdje pa "gatedl".

V bogato obokani kleti stanovanjske hiše so opravljali vinarsko-kletarsko delo, hišnica vrh hriba pa je bila prepuščena skrajni orodja in mra Pleteršnikovega ustvarjanja.

Pod stopnicami na južni strani hiše so imeli Pleteršnikovi izvira hladne vode in iz šole gredč so se otroci iz začetka 20. stoletja večkrat odhajali iz njega.

Ob satančnem delu je Pleteršnik v svojem lastnem jedilniku trezno in previdno postavil:

"Zvečer: vkuhano juho, pečeno meso (tudi mrzlo).
Pijača: nekoliko starine z vodo."

Delo v vinogradu so opravljali Pišečani, ki so hodili v „tabrh“ tako k Pleterškovim, kot v grajske vinograde. Pleteršnik, ki je tudi doma veliko pisal, se je zanimal tudi za vinogradništvo, kot je razvidno iz pisma sestri, kot tudi za prehrano. Tu je eden izmed njegovih jedilnikov:

„Zvečer: vkuhano juho, pečeno meso (tudi mrzlo).

Pijača: nekoliko starine z vodo.“

Pleteršnikova vinska preša

Ob pognjeni mizi sta nam gospa Milena in gospod Martin ponudila nekaj domačih pišečkih dobrot. Vse na mizi je bilo domač izdelek: ajdov kolač, jabolčni zavitek in jabolčno pito. Gospa Milena pri svojih kuharskih mojstrovinah uporablja, kjer je le mogoče, domače sestavine biološke pridelave. Sodeluje na kulinarčnih prireditvah kmečkih žena, kjer je za svoje izdelke prejela že lepo število priznanj in magrad.

Na poti proti gradu: čeprav se je ura že približala poldnevu, so se med griči še vedno dvigovale meglice.

Nad cesto se je pasla čreda osličkov, ki nam je še dodatno popestrila dan.

Na nasprotni strani ceste je v jesenske barve odet vinograd dokazoval, da smo v vinorodni deželi.

Da smo že v oktobru, so pripovedovale
tudi barve v gozdu.

Ribnik ob cesti pa nas je opozoril, da smo že v grajskem parku.

Ob izhodu iz gozda se na desni pokaže mogočna sekvoja, ki nam pove, da smo že v angleškem parku pišečkega gradu. V parku so tri sekvoje. Po zadnjih neuradnih meritvah je najvišja visoka več kot 65 metrov.

Žal se ena od njih že suši. Vendar njen suhi vrh še vedno presega vsa ostala drevesa.

Grad stoji na vrhu okrogle vzpetine. Ko se približujemo vhodu, se osrednji palacij, najstarejši del gradu, mogočno dviguje iznad okoliškega drevja.

Pred gradom nas je pričakal gospod Peter Skrivalnik z neprijetno novico: notranjost gradu je za obiskovalce zaprta, vodenje prepovedano. Prepoved je izdalo Ministrstvo za kulturo že pred sedmimi leti. Čeprav je bil grad pred leti povsem obnovljen in opremljen, tudi s sobami za bivanje študentov, Ministrstvo dovoljenja za odprtje ne izda. Zaradi tega, se tudi dejavnosti, ki so bile predvidene v projektu za obnovo gradu, ne morejo izvajati. O tem je pisal tudi Dnevnik novembra 2018.

<https://www.dnevnik.si/1042846634>

Kljub zaprtju notranjosti gradu pa nam je gospod Skrivalnik povedal marsikatero zanimivost o gradu in njegovih prebivalcih.

O sami zgodovini gradu lahko preberete
na spodnjih povezavah:

<https://www.seviqc-brezice.si/obcina-brezice-pisece-grad-pisece.html>

<http://www.slovenijanadlani.si/grad-pisece/>

<https://www.discoverbrezice.com/grad-pisece>

<https://vnaravi.si/senovsko-bizeljsko-in-sotelsko-gricevje/grad-pisece>

<https://gradovislovenije.si/legende-o-gradu-pisece/>

<https://www.posavskiobzornik.si/kultura/lepotec-je-malo-zaspal-a-se-lahko-hitro-zbudi-93195>

https://sl.wikipedia.org/wiki/Grad_Pi%C5%A1ece

Na tem mestu so prebivali ljudje že pred postavitvijo prvega gradu. Že dr. Ivan Stopar, avtor knjige o gradovih na Slovenskem, je predvideval, da so tu imeli svojo utrdbo že Rimljani. Njegova predvidevanja so bila v zadnjih letih potrjena z najdbami rimskih kovancev na grajskem griču. Vse najdbe so shranjene v gradu.

Med velikim skovensko-hrvaškim uporom grad ni bil oropan in požgan, ker so takratni lastniki kmetom sami odprli vrata in jih pogostili. V lokalnem kmečkem upori leta kasneje, pa so kmetje graščaka barona Moškona zvabili iz gradu ter ga ubili, kasneje pa pobili tudi ostale prebivalce. Rod je preživel, ker takrat enega od sinov ni bilo doma. Po zatrtju upora pa so se Moškoni prav tako kruto maščevali kmetom.

Na sam kraj je imela največji vpliv rodbina Moškon, ki je prebivala na gradu od 17. stoletja do druge svetovne vojne. V 19. stoletju se je gospodarstvo gradu močno razvilo, s svojim razvojem pa je vplivalo tudi na napredek okoliškega podeželja. Moškoni so bili izobraženi in napredni podjetni gospodarji, ki so svoja spoznanja posredovali tudi s pomočjo šolanja okoliških otrok. Učitelje, med katerimi je bil tudi oče Maksa Pleteršnika, so plačevali Moškoni sami.

Zadnji Moškon, lastnik gradu, je bil Anton Buttler Moškon, ki je bil zaradi slabega vodenja gospodarstva prisiljen grad in posestvo prodati.

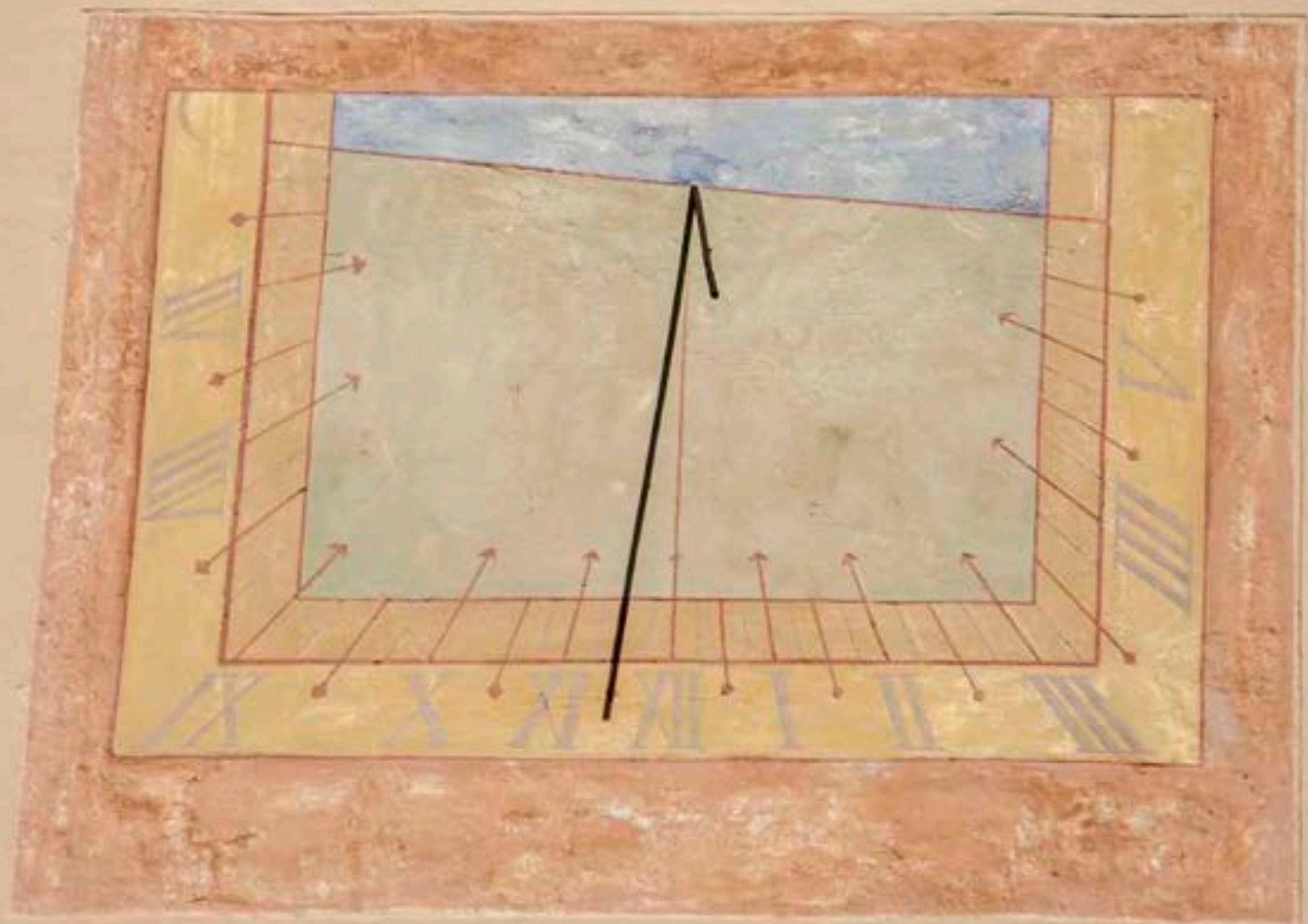
A scenic view of a forested hillside in autumn. The hillside is covered in dense trees with foliage in various shades of green, yellow, and orange. In the foreground, a low stone wall runs across the bottom of the frame. To the right, a white stone tower with two small, arched windows is visible. The sky is blue with some light clouds. The text "Jesen na gradu Pišece" is overlaid in the bottom left corner.

Jesen na gradu Pišece

Jesen na gradu Pišece

Ko smo odhajali, je pogled na grad razkril njegovo mogočnost, ki iz bližine ni tako opazna.

Še eno srečanje z prikupnimi oslički

Še zadnji pogledi na čudovito okolico Pišec...

...in na samo vas.

Zaslonska slika z interneta

<https://www.discoverbrezice.com/grad-pisece>